

Homonnai Sarolta

SZENT LÁSZLÓ

(1040 k.–1095)

A Szent István országálása óta eltelt évtizedekben állandó külpolitikai támadások, belviszályok, trónharcok sorozata és a régi rend híveinek, valamint az új kárvallottjainak lázongásai taszították tartós válságba Magyarországot. A trónharcokban érdekelt felek olykor az örökös német fenyegetettséget, máskor a belvillongásokat igyekeztek kihasználni céljaik eléréséhez. E lázas periódus vége felé lépett a magyar politika színpadára I. Béla király és Richeza lengyel hercegnő fia, László. 1064-től kezdve testvérel, Gézával közösen intézték a hercegség (dukátus) ügyeit, László feltehetőleg a bihari részt irányította. Jeles tulajdonságai egyike, hadvezéri képessége és bátorsága először 1068-ban mutatkozott meg, amikor is Kerlésnél Salamon királlyal és Géza herceggel közösen részt vett a betörő besenyők és úzok szétverésében. 1071-ben, a Szerémséget feldúló besenyők elleni megtorlások ismét ott volt az egyesített királyi és hercegi seregben. A következő évi bizánci hadjáratban azonban már felszínre tört a válságperiódus egyik jellegzetessége, a hatalomért és a trónért folytatott harc: Géza – és oldalán László is – szembe került Salamonnal, a törvényes uralkodóval. A végső összecsapásban, az 1074-es mogyoródi ütközetben a hercegek győztek, s ennek következtében jutott a királyi trónra I. Géza. Uralkodása alatt László viselte a hercegi címet és irányította az azzal járó országrészt, s a bihari terület kormányzásába talán testvérét, Lampertet is bevonta. I. Béla fiai igyekeztek „kifüstölni” Salamont mosoni és pozsonyi fészkeiből – ám hasztalanul próbálkoztak. Salamon lemondása törvényes királyi jogairól égető gondot okozott még László trónra kerülésekor is, sőt uralkodásának első felét sok tekintetben meghatározó probléma maradt.

László, hercegsége idején, még tevőleges részese volt a Szent István halálától mélyülő válság egyik okozójának, a hatalomért folyó versengésnek, de uralkodóként „kiragyogva [...] Magyarország királyainak fényes nemzetségéből” kivette az országot ebből a hullámvölgyből. László 1077 tavaszán foglalta el Magyarország trónját, mivel „Hungária nemeseinek teljes sokasága [...] általános egyetértésben, egyhangúlag és közös akarattal megválasztotta őt az ország kormányzására”. Elsődleges feladatai közé tartozott a Salamonnal való egyezség megkötése. Megoldási koncepcióit e téren mindig az investitúraharc által meghatározott nemzetközi

helyzethez igazította. Mivel a Salamont támogató IV. Henrik császár oldalára természetesen nem állhatott, Rudolf német ellenkirályhoz csatlakozott, s szövetségük megpecsételéseként 1079-ben feleségül vette annak leányát, Adelheidot. Rudolfal kölcsönösen legitim uralkodónak ismerték el egymást. Az ellenkirállyal való szövetség értelemszerűen VII. Gergely pápa táborához kötötte a magyar királyt. A pápa ekkor már szintén törvényes uralkodónak ismerte el Lászlót, mert 1079-ben írott levelében – a korábban (1077) általa is használt „választott” jelző elhagyásával – „Lászlónak, a magyarok királyának” küldte üdvözlését. Ezek a momentumok, de főként a pápai címzés arra utalnak, hogy Lászlót már valószínűleg trónra kerülésekor megkoronázták, annak ellenére, hogy Magyarország törvényes uralkodójának koronája Salamon birtokában volt. László fejére feltehetőleg az a korona kerülhetett, amelyet testvére, a néhai I. Géza kapott VII. Dukasz Mihály bizánci császártól, s mely a később kialakult Szent Korona alsó része lett.

László tehát már megkoronázott uralkodó volt, ám trónfoglalása mégsem lehetett teljes mértékben törvényes, mert Salamonnal továbbra sem sikerült békét kötnie és megegyezésre jutnia. Az ilyen irányú próbálkozások uralkodásának kezdete óta folytak és az investitúraharcban szemben álló két nagy ellenfél pozícióváltozásainak függvényében alakultak. Amikor IV. Henriket túlságosan lekötötte a VII. Gergellyel folytatott küzdelem és birodalmának belharcjai, s ennek következtében nem tudta magyar pártfoglaltját támogatni, akkor

László fegyveres úton próbálta Salamont megegyezésre bírni. Ha a magyar király számára alakult kedvezőtlenül a külpolitikai helyzet, akkor a békés meggyőzés, a tárgyalások eszközhöz folyamodott. A két, megegyezést kicsikaró módszer változtatása után 1081-ben Salamon végre belátta: IV. Henriket olyannyira lefoglalják birodalma harcai, hogy a magyar trón ügyét mellékes problémának tekinti. Ennek következtében Salamon királyi ellátás fejében lemondott uralkodói címéről. Elképzelhető, hogy ekkor Lászlót a legitim király koronájával is megkoronázták. Úgy tűnik tehát, hogy megtörtént a törvényes hatalomátvétel.

Csak hogy László még így sem találta jogi szempontból kellően biztosítottak hatalmát. Gondoljunk csak bele: származása többszörösen megkérdőjelezte törvényes országglását. Egyrészt a Szent István által elűzött Vazul-ág leszármazottja volt, másrészt apja, I. Béla erőszakkal ragadta el a hatalmat Salamontól, akivel ráadásul László király is hasonló konfliktusba került. Ekkora árnyék elosztatásához különös, magyar királyainknál addig nem alkalmazott legitimáló aktust hívtak segítségül 1083-ban: „azon gondolkodott, hogy minden erejével Istennek tetszőt cselekedjen [...] hogy a szentek testét [...] ne engedje tovább a porban feküdni. [...] felemelte a szent testeket: mármint Boldog István királyt [...]; fiát Szent Imrét [...]; továbbá Szent Gellért vértanú, Boldog András és Benedek testét.” László ezen lépésétől nem lehet elvitatni a vallásos indítatást, de politikai célszerűsége – s e szemszögből különösen I. István szentté avatása – talán dominánsabb. A magyar király felismerte a dinasztikus szentkultusz törvényesítő erejét, vagyis az alkalmassága (idoneitása) alapján trónra került uralkodó a szakrális legitimáció eszközével szilárdította meg hatalmát. A szentté avatások növelték az Árpádok nemzetközi tekintélyét is, és kifejezték, hogy Magyarország nem tért le a keresztény Szent István-i útról.

A megkötött egyezség ellenére lázongó és ezért börtönbe vetett Salamon, aki István király szentté avatásakor kegyelmet kapott, továbbra sem nyugodott bele helyzetébe: 1085-ben besenyőkkel tört be Magyarországra. László csak Salamon halála (1087) után lehetett teljesen nyugodt hatalmának törvényessége felől. Ezután kihátrálhatott a pápát támogatók köréből, s 1088-tól kezdve semleges félként szemlélte az investitúraharcban szembenálló

két hatalom küzdelmét. Bármennyire is lekötötték azonban a Salamonnal kapcsolatos nehézségek, ezek megoldásával párhuzamosan nem feledkezhetett meg másik, legalább ennyire fontos feladatáról: fel kellett tartóztatnia a már az uralkodását megelőzően is jelen lévő s immár a végső stádiuma felé rohanó anarchiát, meg kellett szilárdítania a belső rendet és működőképessé kellett tennie az államot.

Szent István után László a második nagy törvényhozó királyunk, aki „*kellően szigorú törvényeket alkotott*”. Három törvénykönyve maradt az utókorra, keletkezési sorrendjük éppen számításukkal ellentétes. Ezek a rendelkezések minimum négy törvénykezési ciklust ölelnek fel. A legkorábbi törvénykönyv keletkezésével kapcsolatosan olyan nézet is felmerült, mely szerint az már László uralkodása előtt elkészülhetett. Ebben és a II. számúban is központi kérdés – a magántulajdon védelme érdekében – a lopások igen szigorú, halálbüntetéssel való féken tartása és a vándormozgalmak megakadályozása. Az intézkedések jól tükrözik a kor magyar társadalmának vergődését. A még szabad elemek a lesüllyesztés elől, az alávetettek pedig addigi helyzetükből próbáltak menekülni, és kőborlásaik során csak sorozatos lopásokkal tudták alapvető szükségleteiket kielégíteni. A „vérrel frott” törvények az új társadalmi rendet elfogadni nem tudókkal szemben léptek fel, s úgy tűnik, hatékonyan, mert László utóda, Kálmán király már enyhítette a lopással kapcsolatos intézkedések szigorát.

Jóllehet László szembehelezkedett a gregoriánus eszméknek az egyházat egyre inkább eluraló törekvéseivel, sokrétű intézkedései to-

vább erősítették a magyar egyházszerkezetet. Az ő idejében került át a bihari püspökség központja Váradra, László későbbi nyughelyére. Szerepe lehetett a nyitrai egyházmegye megszervezésében is, melynek létrejötté utóda, Kálmán király nevéhez fűződik. László ország-lása alatt került át a kalocsai érsekség központja Bácsra. Ebben a lépésében egy dél felé irányuló latinizáló törekvés mutatkozott meg. 1090 és 1095 között új püspökségként létrehozta – pápai jóváhagyás nélkül – a zágrábi egyházmegyéjét. Az egyház szerzetesi vonalát is támogatta. 1084-ben átvette és megadományozta a szentjobbi bencés monostort, ahol Szent István ereklyéjét őrizték. 1093-ban Báltán alapított új monostort, és neki tulajdonította Kolozsmonostor létrehozását is.

Az 1092-ben a szabolcsi zsinaton született harmadik törvénykönyve, mely két határozat kivételével egyházi rendelkezéseket tartalmazott, jól mutatja, hogy mennyire nem azonosult VII. Gergely irányvonalával: például a már házasságban élő papokat nem kötelezte a cölibátusra, s az apátok megyés püspökök alá tartozását szorgalmazta. Nemcsak bőséges adományokkal látta el a különböző egyházi intézményeket, hanem szorgalmazta a királyi alapítású monostorok vagyon- és birtokösszeírásait is. Az ő kezdeményezésére született például a pannonhalmi vagy a bakonybéli összeírás.

Lászlónak sikerült megszilárdítania a belső rendet: „*az állam, sőt egész Pannónia annyira rendezetten és meggyarapodva virágzott, hogy boldog István ideje óta törvények, szabadság és bőség tekintetében soha még ilyen csodálatosan nem csillogott.*” Hatalmas földbirtokai és több

forrásból táplálkozó pénzügyi jövedelmei elődeiét messze meghaladó bevételeket biztosítottak számára. Az is hozzájárulhatott a bel- és a külügyek viszonylag zökkenőmentes elrendezéséhez, hogy László uralkodása alatt nem működött a hercegség intézménye, s így nem okozhatott gondot az ország belső megosztottsága.

Ily konszolidált háttérrel nem meglepő, hogy László az 1091-es esztendővel kezdődően szakított a más országok ügyébe be nem avatkozás külpolitikai irányvonalával. Még 1088-ban meghalt Zvonimir horvát király, László testvérenek, Ilonának a férje. A horvát uralkodó halálát követő trónharcok teljes anarchiát idéztek elő a szomszédos országban. Ilona kérésére László beavatkozott a horvát belviszályokba, és elfoglalta Horvátországot. Ez súlyosan sértette a pápaság érdekeit, Horvátország ugyanis pápai hűbér volt. László azonban nem volt hajlandó behódolni II. Orbán pápának. Am a korábbiakban már megcsodált diplomáciai érzékével most is a megegyezés útját próbálta egyengetni. Olyannyira, hogy még a hadjárat megkezdése előtt igyekezett kompenzálni a várható pápai rosszallást: megadományozta a franciaországi Saint Gilles monostorát, mely teljes mentességet élvező (nullius) apátság volt, s így közvetlenül a Szentszék fennhatósága alá tartozott.

László Saint Gilles megadományozásával tulajdonképpen a pápát ajándékozta meg. S amikor már nemcsak vélt, hanem valós rosszallással találkozott, a montecassinói apátot, Oderisust próbálta bevonni a pápával való egyezkedésbe. Utolsó lépésként pedig 1091-ben Saint Gilles filiájaként Somogyváron bencés monostort alapított kiengeszteléseképpen a horvátországi foglalásért. Am László ennél többet nem szándékozott tenni a béke érdekében. Hiába jelent meg Teuzo pápai legátus Somogyvár felszentelésekor, László nem volt hajlandó Horvátországról lemondani, de még azt is visszautasította, hogy Somogyvár fennhatóságát kiengedje a kezéből. Ez nyílt szakításhoz vezetett a pápával. László átállt IV. Henrik oldalára, és III. Kelemen ellenpápat ismerte el Róma fejének. Uralkodása hátralévő éveiben visszavert egy kun támadást, beavatkozott a lengyelek belviszályaiba, és hasonló terve volt a csehekkel kapcsolatban is.

Az Árpád-kori Magyarország egyik legjelentősebb uralkodója, rendezett viszonyokat hagyva maga után, az Úr 1095. évében „*szenstéssel és kegyelemmel teljesen az angyalok társaságába költözött*”. Testét Somogyváron helyezték végső nyugalomba. Alig száz év elteltével, az 1113 után Váradra átvitt földi maradványait sírjából felemelve, „*az Úr 1192. évében [...] dicsőségesen szentté avatattott*”.

I. László király egyike volt legsikeresebb uralkodóinknak. Hősiességét már királyi kiáltásakor országszerte ismerték: még herceg volt, amikor életét kockáztatva kimentett egy magyar leányt a rabló kun kezéből. Katonai erényeit koronás főként is gyarapította, az utókor igazi lovagkirályként emlékezik rá. Egy Magyarországra érkezett francia szerzetes egyesenesen a lelegeánsabb királynak nevezte, de vallásos buzgalmáról is híres volt. Ki volt László? Sikeres hadvezér, szigorú törvényalkotó, okos és türelmes diplomata, szorgos egyházygarapító – a második magyar szent király. ♦

